

Переклад та коментар Є. Гобової

Чжан Доу. Автобіографія

Мене звати Чжан Доу, мені двадцять два роки.

Цей відео-запис я роблю у домі Мяо Мяо, це у Хуайжоу, передмісті Пекіну.

Я з провінції Хенань, мої батьки селяни, у мене астма з самого дитинства, але я виріс великий. В тринадцять років я виглядав як інші хлопці у шістнадцять. Одного разу на вокзалі мене вкрали та відправили до провінції Шаньсі працювати на підпільному виробництві цегли. Там я проробив десь три роки. Коли працював біля пічки, в якій обпалюють цеглу для будинків, кілька разів мало не помер від нападів астми. Постійно намагався втекти, одного разу мені допомогли люди, відвели до місцевого трудового бюро, але тамтешні працівники перепродали мене до іншого підпільного цегельного заводу. Та шість чи сім років тому ту нелегальну цегельну індустрію показали у всіх новинах країни, багато з тих заводів позакривалося, чимало дітей приблизно мого віку були врятовані, вони всі як і я колись пропали без вісти. Тоді я говорив з багатьма журналістами, серед них була Мяо Мяо з Гуанчжоу. Ми з нею дуже добре порозумілися, вона вмовила мене написати статтю, розповісти про своє життя. Як на мене, стаття була така собі, але Мяо Мяо казала, що я дуже добре написав і вона допоможе мені її опублікувати у газеті. Потім мене відвезли додому. Мати рано померла, батько поїхав на південь працювати, а я повернувся до школи, щоби закінчити останні класи.

Більше року потому я отримав листа від Мяо Мяо. Вона писала, що всі ЗМІ перебувають під контролем згори, їм не дозволяють говорити про нелегальні цегельні заводи щоби не спотворювати образ держави. Мою статтю теж не можна було публікувати, тому я виклав її у блозі на Tianya.cn, де в основному пишуть та читають китайські емігранти, коментарів до неї було чимало. Пройшов цілий тиждень доки цензура її не "гармонізувала" видаленням з сайту. У мене була електронна пошта Мяо Мяо, я поїхав до міста та написав їй листа з інтернет-кафе. Я написав про те, що не хочу більше навчатися, що я живу сам, сім'ї поруч немає, і що хочу поїхати шукати роботу. У своїй відповіді Мяо Мяо запросила мене до себе у Пекін, звідки вона сама родом. Вона пішла з роботи у місцевій газеті в Гуанчжоу та повернулася до Пекіну. Вона казала, що світ жорстокий та страшний і це тисне на неї. Вона радше буде вільним журналістом та писатиме статті вдома.

Щойно мені виповнилося сімнадцять років я поїхав до неї у передмістя Пекіну, Хуайжоу. Як виявилось вона тепер теж жила у селі.

Вона запросила мене жити разом з нею, вона навчила мене кохатися, грати на гітарі, вона чудово готує, особливо всілякі тістечка та печиво. У неї було троє котів та троє собак, всіх вона підбрала. Вона розказала, що через проведення Олімпіади в Пекіні проводилися масові виселення і багато хто лишив своїх котів та собак на вулиці, тому там повно бродячих тварин. Дійшло до того, що дорогих породистих собак забивали на м'ясо. На сільському ринку воно продавалося всього по чотирнадцять юанів за кілограм.

Вона і мене підбрала. Тепер мені не треба боятися своїх нападів астми.

Вона заробляла тим, що писала сценарії для телесеріалів, я іноді працював у ветеринарній клініці поблизу. Часто доводилося лікувати своїх домашніх улюбленців, тому я потоваришував з працівниками клініки. Невеличке помешкання

Мяо Мяо належить до дрібних дешевих забудов на комунальній землі у передмісті, у будинку три кімнати, що виходять вікнами на південь і невеличка окрема прибудова з кухнею, душем та туалетом. Разом з котами та собаками ми прожили щасливо один рік та три місяці. Того року Мяо Мяо виповнилося тридцять два.

Потім пішли чутки, що по всій країні чиниться безлад, в Пекіні запанувала тривога. Перш за все ми почали шукати корм для котів та для собак, бо боялися, що він закінчиться. Але потім швидко закінчився корм для людей. Коли було оголошено введення жорстких м'я, ситуація почала стабілізуватися. Та Мяо Мяо боялася, що мене можуть знову вкрасти, тому не випускала мене на двір. Я просидів вдома цілий місяць. Тоді з харчами все ще було суцужно і багато людей кидало своїх домашніх улюбленців на вулиці і Мяо Мяо щоразу повертаючись додому приносила котів та собак, деякі з них були хворі й поранені. Тому в нашому домі тепер кілька десятків котів і собак. Я навчився за ними доглядати.

Коли закінчилася зима того року, всі неначе вмить стали щасливими, у кожного на обличчі сяяла посмішка. Тільки з Мяо Мяо відбулося щось зовсім незрозуміле. Вона раптом перестала мене впізнавати, вона нікого не впізнавала. Коли зустріне когось-небудь – киває головою та посміхається, але нічого не говорить. Вона не забуває щодня погодувати тварин, а раз на кілька днів готує несолодке печиво. Але вона вже не пише статті, не грає на гітарі, не виходить на вулицю, коли їй треба – кохається зі мною, але більше зі мною не розмовляє.

За той рік з гаком, що ми прожили разом, я бачив як вона іноді, думаючи, що я не слідкую, приймала якісь ліки, від яких вона іноді непритомніла й нікого не впізнавала. Та вже менше ніж за півгодини з нею все було гаразд. На цей раз вона так і не вийшла з цього стану.

Я зрозумів, що прийшов час мені доглядати за нею. Та я не міг заробляти на життя різними тимчасовими підробітками. Тому я дещо зробив і сподіваюся, Мяо Мяо, ти вибачиш мені це. Я потроху почав продавати наших котів та собак, особливо цуценят та кошенят, що тільки народилися. Звісно, я не міг продавати їх торгашам собачим м'ясом. Багато хто знову почав заводити домашніх тварин бо економіка покращилася, та й я вже добре знався на розведенні та спарюванні. Народиться приплід – я його продаю. Вдома котів та собак завжди багато, добре що у Мяо Мяо до всіх любов однаково сильна – годує всіх підряд, кого побачить.

Ще я кожного дня по три години граю на гітарі. Кілька разів ввечері я казав Мяо Мяо, що піду слухати музику, вона ніяк на це не реагувала. Я сідав на приміський автобус та їхав на Удаокоу послухати живі концерти у якомусь із закладів, до яких мене колись возила Мяо Мяо. Без музики мені було важко. Щоразу я стикався з якимись напівзнайомими мені музикантами, іноді ми грали разом кілька пісень. Всі казали, що їм подобається як я граю у іспанському стилі, казали, що як їм знадобиться гітарист для виступу, запросять мене. Після повернення я щоразу старанніше займався на гітарі. Мяо Мяо, всі прийоми, яких ти мене вчила, я вже засвоїв. Тепер я чекав, коли мене запросять грати на сцені на Удаокоу.

Хто б міг подумати, що ввечері після виступу зі мною станеться біда.

Мені подзвонили й запросили на виступ. Того ж дня, о п'ятій вечора я приготував вечерю для тебе та котів із собаками, попрощався з тобою та поїхав на Удаокоу. Все було так само як і в минулі рази, коли я їздив слухати музику. Після виступу було вже пізно, поїхати я вже не міг, тому я знаходив місце, де можна було подрімати і потім повертався на першому автобусі. Цього разу, коли я доїхав до міста, спершу зайшов поїсти до одного закладу в районі Ланьці Ін. Ресторанчик був доволі тісний, людей було повно, через один столик від мене сиділи чоловік та

жінка. Той чоловік щось розказував таким тоном ніби він вів тайванську телепередачу лекцій про мистецтво. Він говорив і говорив без зупину. Що він там говорив я майже не чув та раптом жінка, що була з ним, почала щось казати, було чутно за говіркою, що вона з Пекіну. Я зрозумів, що вона лається на владу.

Більш ніж два роки тому назад, з офіційним початком Золотої ери Китаю, я одразу помітив щось дивне – всі люди навкруги дуже щасливі, дуже рідко можна почути розмови про щось невеселе. Мені здавалося, що всі стали трохи дивними, але я не міг знайти цьому пояснення, тому теж робив вигляд, що все чудово. Тому коли я почув, як та жіночка сварить владу у мене виникло якесь особливе відчуття. Неочікувано той тип із тайванським акцентом почав вичитувати ту жіночку, він говорив, що ваша влада така чудова, так про вас піклується, а ви, жителі континенту, не вмієте бути вдячними, думаєте, що прогородувати мільярд і триста мільйонів населення так легко, яке право ти маєш критикувати владу, нічого ви жінки не розумієте... Можливо через те, що він постійно казав оце «ви» та «ми», мені стало дуже гидко. Коли я розплатився і виходив, то побачив, що сідниці того типа знаходяться на самому краєчку стільця. Навіть не задумуючись я з силою вибив з-під нього стілець ногою і він впав на підлогу. Не озираючись я пішов звідти, навіть не подивився чи не йде хто вслід за мною.

Я пішов до закладу, що зветься “П’ять смаків”, де ми мали виступати. Того вечора ми відіграли дуже непогано, атмосфера там була просто чудова, до того ж я заробив двісті юанів. Решта музикантів потягнули мене випити пива на честь свого першого офіційного виступу. Закінчили ми після другої години ночі.

Коли ми попрощалися, я збирався дочекатися світанку, але через випитий алкоголь мені дуже хотілося спати. Тому я вирішив перепочити під стінкою дому неподалік від автобусної зупинки. Я притулився до стінки та зібрався подрімати.

Щойно я присів та заплющив очі, п’ятеро чи шестеро людей почали бити мене палицями просто по обличчю, я не міг навіть піднятися чи захиститися. Може це той тип із тайванським акцентом найняв їх? Хоч я й сильний, але такої бійки я не міг витримати. Раптом ті люди пішли. Я не міг дихати, ліву руку наче відрізали, права рука була затиснена під моїм тілом, дістати ліки від астми з кишені штанів я ніяк не міг. В цей момент хтось підійшов подивитися на мене, я не міг видати ані звуку, тремтячою рукою я намагався дати йому зрозуміти, що в кишені у мене лежать ліки, але він ніяк не відреагував. Я зрозумів, що помру.

Мяо Мяо, тоді я думав, що як помру, то хто доглядатиме за тобою? А що буде з котами та собаками? Мяо Мяо, вибач мені. Я надто впертий, не варто мені так тиснути на тебе, але хто піклуватиметься про тебе, коли я помру? А всі наші коти з собаками...

Раптом я вдихнув ліки, я знову міг дихати і в цю мить я зрозумів, що не помру, що я сильний, що мене побили але не вбити не змогли.

Опритомнів я вже у лікарні, почув як медсестра сказала:

– Хлопець, якого ви привезли, прокинувся.

До ліжка підійшов якийсь незнайомий мені дядько. Я зібрався з силами та запитав:

– Штани, де мої штани?

Він дістав мої штани, я попросив його дістати з маленької кишені внизу гроші – більше п’ятиста юанів, також попросив взяти папір та ручку і продиктував йому адресу Мяо Мяо, назви кормів для собак та кішок, підрахував скільки приблизно що коштуватиме, додав до списку борошно та яйця і попросив його купити це все і відвезти до Хуайжоу. Я не був повністю впевнений, що він не візьме

гроші та зникне, чи має він взагалі бажання їхати до Хуайжоу, я навіть не уявляв, чому він чекав коли я прокинуся після того, як відвіз до лікарні. Я не міг думати про це все, я думав про те, що з вами станеться, якщо у вас скінчиться їжа?

Наступного дня вранці він повернувся, розказав, що все відвіз та віддав якійсь дівчині. Він розповів їй, що я у лікарні, а вона тільки посміхалася і кивала, пригощала його несолодким печивом. Він також додав, що у нас дуже багато котів та собак. Я одразу заспокоївся після його розповіді.

Вдень він знову до мене прийшов. Я запитав, чому він так про мене піклується? Він відповів, що побачив як я лежав на землі та не міг вдихнути, моя рука лежала на кишені штанів та тремтіла. Несподівано він зрозумів, що я астматик, бо і сам теж страждає на астму і тривалий час приймав гормони. Він знайшов ліки у мене в кишені.

Він сказав, що коли побачив, що я вживаю гормональні ліки, йому раптом захотілося дізнатися як живе хтось інший, кому теж доводиться лікуватися гормонами.

– Дізнаєшся, а що далі? – запитав я.

– Хотілося б знати, чи ти не такий як всі інші. – відповів він.

– Звісно, що не такі. У них немає астми.

– Вони всі дуже щасливі?

Від цих слів мене неначе током вдарило. Не те, щоби я був нещасливий. П'ять років тому, коли ми були разом із Мяо Мяо, ми не могли не бути щасливими. Тепер вона зі мною не розмовляє, але не можна сказати, що ми разом нещасливі. Та за останні два роки я помічаю, що всі, кого я зустрічаю, якісь трохи не такі. Не можу підібрати точні слова, але можу точно сказати, що вони дуже щасливі. От тільки мені здається, що я не такий як вони, тобто моє щастя не таке як у них.

Він все дивився на мене, очікуючи на відповідь, я кивнув.

Він розвеселився ніби виграв у лотерею, потім озирнувся довкола, ніби боявся, що за нами хтось слідкує.

– Нарешті я знайшов відповідь, – сказав він наблизившись до мене, – тільки такі астматики як ми з тобою, котрі вживають гормони, не під кайфом. Це наш секрет.

Я не розумів про що він говорить.

Він запитав:

– Ті, хто тебе оточує, вони не пам'ятають той місяць?

– Який місяць?

– Місяць після того, як світову економіку лихоманило і перед офіційним початком Золотої ери Китаю.

Я не зрозумів.

– Між тим, як світова економіка була в кризі та коли офіційно почалася Золота ера Китаю. Всі зараз кажуть, ніби ці дві події відбулися одразу одна після одної, але насправді між ними був цілий місяць часу. Якщо казати точніше – двадцять вісім днів, починаючи з першого робочого дня після завершення новорічних свят.

Не дочекавшись моєї відповіді він знову заговорив:

– Зараз, коли ти починаєш говорити з іншими про те, як по всій країні були заворушення, як всі розкуповували харчі, як до міста увійшли війська, як поліція ввела режим жорсткого контролю, як проводилися щеплення від пташиного грипу, ніхто цього не може пригадати? Ти помітив, що люди забули всі події того місяця?

Мені подумалося, що й дійсно, ніхто зі мною не розмовляв про все це, дійсно ніби нічого й не відбувалося, тільки я не знав, чи вони насправді забули про все.

Він вирішив, що я не пам'ятаю, знесилено сів та тихо промовив:
– Значить ти теж забув, я помилився, просто мені хотілося вірити, що це правда.
Я відповів:
– Дядьку, я пам'ятаю.
– Ти пам'ятаєш?
– Я пам'ятаю що було того року. – Сказав я.
Він все ще недовірко дивився на мене.
– Я пам'ятаю як скуповував корм для котів та собак, пам'ятаю як через жорсткий контроль мені довелося переховуватися вдома...
– Дуже добре, дуже добре, дякувати Богові, нарешті я знайшов. Братику, як тебе звати?
– Мене звати Чжан Доу.
– Братику Чжан Доу, називай мене Лао Фан, тепер ти для мене справжній брат, навіть рідніший за кровного. Тому що ти єдиний кого я знаю, хто пам'ятає той місяць. Ніколи не забувай того, що ти зараз пригадуєш, ми обов'язково відшукаємо той місяць.
Він врятував мене, врятував Мяо Мяо та наших котів і собак, тому я слухав все, що він казав. І я наказав собі ні за що не забувати: Мяо Мяо дала мені придулок, Мяо Мяо для мене найкраща в світі.

Коментар: “Золота ера дисидентів у китайській літературі”

Для пересічних європейських читачів китайська література досі в кращому випадку закінчується творами Лу Сюня та Лао Ше, в гіршому – взагалі невідома. Щоправда трапляються рідкісні виключення, як наприклад, книга 《狼图腾》 – “Тотем вовка” Цзян Жуна, що вперше побачила світ у 2004-му році та згодом була перекладена на двадцять мов світу, включно із сербською та каталонською. Хоча пригодницький бестселер про вовків та вірування Внутрішньої Монголії виявився не таким простим – видатний німецький синолог Вольфганг Кубін нещадно розкритикував твір та автора за відверто-фашистські

мотиви [Deutsche Welle World 2006]. Крім того, кілька років потому виявилось, що Цзян Жун всього лиш псевдонім дисидента та колишнього політичного в'язня Люй Цзяміна, котрого в обличчя нині знають всього лиш п'ятеро осіб включно з дружиною.

Зовсім інакше склалися доля та шлях книги й автора, про яких йтиметься далі. Її автор Чень Гуаньчжун (у англійських виданнях його ім'я транслітерують як Chan Koonchung) не дисидент і не приховує ані своєї зовнішності, ані імені, ані місцезнаходження. Він народився у Шанхаї, жив у Гонконзі та Тайвані, навчався у Бостонському університеті, а нині проживає у Пекіні та відмовляється погоджуватися з тими, хто називає його дисидентом. За його словами “дисидентом у КНР стаєш тоді, коли держава намагається спинити тебе розголошувати свої дисидентські погляди, в іншому випадку ти просто використовуєш свої конституційні права” [Chan Koonchung 2012].

“Золота ера” була вперше видана у Гонконгу в 2009-му році [Chen Guanzhong 2009] і одразу негласно заборонена до публікації в материковій частині КНР, хоча частина першого тиражу туди потрапила. За словами автора у Пекіні до нього неодноразово зверталися місцеві видавці, що бажали надрукувати роман у спрощеній ієрогліфіці, але після прочитання книжки ніхто не повертався для подальших переговорів [Hegarty 2011]. Одразу після першого видання завдяки позитивним відгукам критиків у пресі, в основному інтернет-виданнях, роман став відомим на всю Піднебесну. Не дочекавшись публікації на папері, невідомі особи вирішили поділитися книжкою з користувачами всесвітньої мережі: відсканована і переведена у спрощену ієрогліфіку, вона швидко набула популярності як серед поціновувачів “забороненої літератури”, так і серед звичайних любителів сучасного письменства. Автор теж згодом викладав електронний варіант книжки, спершу виправивши деякі помилки, для вільного завантажування на своєму блозі. Проте цензура швидко видалила і файл, і сам блог, і всі файли з книжкою, які можна було знайти у файлообмінниках. Але “гармонізація” інтернету не змогла отримати остаточну перемогу над романом і він нині є у вільному доступі для будь-кого, хто цікавиться. І блог автора теж відновлено, хоч книжки там немає – лише рецензії на неї та деякі статті іншої тематики [Xinlang boke 2012].

Для англомовного читача “Золота ера” (під назвою “The Fat Years” з відсилкою до біблейської історії про сон фараона та його трактування Йосипом: “сім літ великий достаток, сім літ голоду”) стала доступна у перекладі Майкла С. Дюка вже у 2011-му році [Chan Koonchung 2012]. Літературні критики в один голос порівнюють Чень Гуаньчжуна з Оруелом, Замятіним, Хакслі та іншими анти-утопістами ХХ століття. Хоча події в Китаї розгортаються у зовсім недалекому майбутньому, не через сто чи п’ятдесят років, а всього лиш чотири, якщо рахувати з року написання. Дехто з журналістів, навіть пригадує такі запозичення з російської мови як “samizdat” [Johnson 2011]. Дійсно, ця історія дуже нагадує своїм розвитком продовження традицій дисидентського самвидаву. Хоча з-поміж інших заборонених у КНР творів, котрі в основному тільки своєю забороненістю але аж ніяк не художньою цінністю й цікаві, “Золота ера” виділяється фантастичною складовою сюжету, що тісно переплітається із документальною фальсифікацією дійсності (як у популярному кіножанрі “mockumentary”). Подібне поєднання правдивого та вигаданого захоплює навіть читачів дуже далеких від реалій сьогоденного Пекіну. Судячи з розголосу, Чень Гуаньчжун зумів зловити настрої не тільки у китайському суспільстві, але й поза його кордонами.

Наразі невідомо чи планується “Золота ера” до друку іншими мовами та чи буде вона доступна українською й навіть російською мовою. Тому особливо цікавою для читачів має бути приведена нижче невеличка частина роману, що надасть можливість хоча б дуже поверхово ознайомитися з одним з найпопулярніших творів сучасної китайської літератури.

Запропонований переклад уривку потребує деяких пояснень: всі події розгортаються у 2013-му році, через два роки після другої хвилі всесвітньої фінансової кризи, з якої Китай вийшов ще могутнішим та багатшим ніж раніше. “Гармонізація”, яка вже була згадана вище і також зустрічається у тексті – своєрідний китайський інтернет-сленг, що означає цензурування у всесвітній мережі органами держбезпеки тієї інформації, що виставляє країну у невідомому світлі. Існують цілі списки заборонених слів, через які можуть заблокувати як користувача так і цілий онлайн-ресурс. За іронією саме слово “гармонізація” (和谐) з часом потрапило до такого чорного списку, тому щоби запобігти переслідуванням замість

нього використовують співзвучне але значно більш нейтральне – “річковий краб” (河蟹) [Jaivin 2010]. Інший цікавий нюанс: ім’я одного з головних персонажів, автобіографію котрого приведено нижче, – Чжан Доу (张逗) звучить подібно до англійського John Doe, яким прийнято умовно називати трупи невстановлених, “безіменних” осіб.

ЛІТЕРАТУРА

Chan, Koonchung. My book was banned in my home country // Huffington Post. – 02/6/2012. – http://www.huffingtonpost.com/chan-koonchung/book-banned-china_b_1211552.html/

Chen, Guanzhong. The fat years: a novel / Chan Koonchung; translated from the Chinese by Michael S. Duke; with a preface by Julia Lovell. – New York: Nan A. Talese/Doubleday, 2011. – xix, 310 p.

Hegarty, Stephanie. Chan Koonchung’s dystopian vision of China in 2013 // BBC World Service. – 7 August 2011. – <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-14326050>

Jaivin, Linda. Yawning heights: Chan Koonchung’s harmonious China // China Heritage Quarterly. – June 2010. – №22. – http://chinaheritageneewsletter.anu.edu.au/articles.php?searchterm=022_golden.inc&issue=022

Johnson, Ian. On the Party circuit, and upsetting the Party // The New York Times. – July 29, 2011. – <http://www.nytimes.com/2011/07/30/world/asia/30chan.html>

陳冠中。[Chen Guanzhong]《盛世：中國、2013年》[Shengshi: Zhongguo 2013 nian]。— Hongkong: Oxford University Press, 2009。— 107 p.

德国汉学权威另一只眼看现当代中国文学 [Deguo hanxue quanwei ling yi zhi yank an xindangdai zhongguo wenxue] // Deutsche Welle World. – 26.11.2006. – <http://www.dw.de/德国汉学权威另一只眼看现当代中国文学>

新浪博客 – 陈冠中博客 [Xinlang boke – Cheng Guan-zhong boke] // <http://blog.sina.com.cn/chankoonchung>. – 2012.